

TARİHSEL SÜREÇTE EĞİTİM İLETİŞİMİ UYGULAMALARI

Arş. Gör. Hasan Çalışkan

Giriş

**Yaşam boyu
süreç;
eğitim...**

**Bireylerin
kendî
yaşantıları
ile
davranışlarının
değişmesi
süreci.**

Eğitim, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana devam eden bir süreçtir. En ilkel toplumlardan, günümüz modern toplumlarına dek insan yaşamının vazgeçilmez bir olgusu olmuştur. Eğitim kabaca "insanların kendi yaşantıları yoluyla davranışlarında meydana gelen değişiklik" olarak tanımlanır. Bu tanımda temel alınan odak noktası bireylerin yaşantılarıysa eğer, o zaman her gün, her an insanoğlunun eğitim ile burun buruna olduğu tartışılmaz bir gerçek olacaktır. Eğitim ve iletişim kavramlarını birbirinden ayırmak oldukça güçtür. Aslında doğrusu da bu ikisi arasında kesin bir ayraç koymamaktır. Çünkü eğitim sonunda bir iletişim sürecidir ve iletişim sürecindeki iletilen mesajlar ister kasıtlı olsun ister se de kasıtsız, karşıdaki her birey için bir yaşantı teşkil edeceğinden, eğitim -uzun ya da kısa vadeli- kaçınılmaz sonuç olacaktır.

**Mesaj,
medya ve
yöntem...**

Öte yandan, bu iki olgunun ayrı disiplinler olduğu da burada tartışılması gereksiz bir gerçektir. O halde "eğitim iletişimi" dendiğinde anlaşılması gereken şey, iletilen, mesaj, bu mesajı iletmek için kullanılan araç (medya) ve yöntem bağlamında anlaşılmaya çalışılmalıdır. Bu çalışmanın amacı, eğitim amacıyla yapılan her türlü iletişimin, yani eğitim iletişimi olarak adlandırdığımız disiplinin (!) tarihteki gelişimini incelemek ve varsa bu amaçla yapılmış uygulamaları mesaj, medya ve yöntem üçgeninde irdelemektir.

Tarihte Eğitim İletişimi

**İnsanı farklı
kılan olgu:
Dil.**

"İnsan dil yeteneğini geliştirip kullanmasaydı, hala ormanda bir hayvan olarak yaşıyor olurdu" (Bending, 1970). Gerçekten de dil, insanoğlunun iletişim sürecindeki temel basamaklardan biridir. İnsanın gelişimindeki en önemli faktörlerden biri de, dili sayesinde fikirlerini açıkça karşısındakilere iletebilmesi olmuştur.

Dil, insanın ihtiyaçları doğrultusunda, yeni fikirleri edinebilmesi için sürekli gelişti ve bunu sonucunda da insanların, diğer insanlardan kalan yaşantı ve fikirlerin üzerine inşa edip, yeni şeyleri üretmesine imkan vererek, bilginin artmasına olanak sağladı. İnsanlar dil sayesinde yaşantılarını hatırlayıp, diğer yaşantılarla birleştirerek, geleceğe yönelik kestirimler yapabilir hale geldiler.

Dili, insanların bir arada yaşamaya başladıktan sonra ortaya çıkan bir olgu olarak açıklayabiliriz. Nasıl ki iletişim sürecinde en az iki insana ihtiyaç varsa, bu sürecin en temel araçlarından olan dili kullanmak için de en az iki kişiye ihtiyaç duyulacaktır. Aksi halde dilin ortaya çıkması olanaksızlaşır. Böylece, insanlar karmaşık fikirlerini karşısındakilere aktarabilmek için, belirli durumlarda, belirli nesnelere için, belirli sesler çıkarma ihtiyacını duydular. Çünkü, ancak o zaman bir arada yaşayıp, ortak bir yaşantıya sahip olabilir ve ortak yaşantıları kendilerinden sonrakilere aktarabilirlerdi.

**Artık dil
yeterli
olmuyor...**

İnsanlar dilleri sayesinde diğer canlılara üstünlük kurmuş, bu sayede daha organize yaşama-ya başlamışlardır. Ancak, yine de dili kullanma kapasiteleri çok sınırlı olmuştur. Çünkü mesajlarını karşındakilere aktarabilme güçleri zaman ve mekan unsurları ile sınırlı kalmış, ancak seslerinin ve dil uzuvlarının kapasiteleri oranında iletişim kurabilmişlerdi.

**Bireyden
bireye,
yaparak
göstererek
öğretim.**

İlkel zamanlardaki eğitim ise, tamamen hayatla mücadele, doğaya ayak uydurma mesajlarını içer-mekteydi (Bending, 1970). İlkel toplumlarda öğren-me, canlı ya da cansız çevre ile etkileşim yolu ile gerçekleşmekteydi. Dolayısıyla, bu topluluklarda öğ-renmenin olduğu her bir durum için, insanların davranışını değiştiren bir eğitim sürecinin var oldu-ğu söylenebilir (Varış, 1994). İlkel zamanlarda kulla-nılan yöntem ise, toplumun yaşlı ve tecrübeli birey-lerinin sahip oldukları özellikleri genç nesillere “ya-parak, göstererek” aktarması, gençlerinde bunları taklit etmesiydi. Ancak, bütün bu eğitim felsefesi, bu tecrübeli bireylerin hayat şartlarına yenik düşme-leri, ya da vahşi bir hayvan tarafından öldürülmeleri halinde yok olmaktaydı. Düşünce ve fikirlerin kesin-tisizliği ve devamlılığı, hayatta kalmayı başarabilen bireylerin hatıralarına ve birlik olmalarına bağlıydı. Başka bir deyişle, eğitim süreci “kalıcı” mesajları üretemediği için “süreklilik” özelliğinden de yoksun-du. Bunun sonucu olarak, eğitsel mesajların etkisi-nin de sürekli ve kalıcı olamadığı açıktır. Bu nede-nle eğitsel iletiyi kalıcı ve sürekli kılmamanın, bu biri-kiimleri gelecek kuşaklara aktarmanın bir yolu ol-malıydı.

**Mesajlar
kalıcı ve
sürekli
kılmıyor.**

Dile hakim olmayı başaran insanlık, bu sorunun da üstesinden gelmekte gecikmedi. Ancak bu yolla nesilden nesile devam eden bir kültür toplumu ola-bilirlerdi. Mağara duvarlarına çizilen, oyulmuş ya da yontulan resimli hikâyeler (figürler), torunlarının ay-nı kültürü devam ettirmesini ve var olan bu kültü-rün, bilgilerin üzerine yenilerini inşa etmelerini sağ-layacaktı.

Eski Taş Devri sonlarına kadar, mağara duvarlarına figürler yapmak, olayları bu şekilde anlatmak, bunları yapanlara yaşadıkları toplum içinde bir üstünlük kazandırmaktaydı. Bu kimselerin en temel amacı saygınlık kazanmak, büyüklük güçler elde etmekte. Ancak devrin sonlarında, artık insanlar bu resimleri, mesajlarını iletmek üzere bir yöntem olarak bilinçli bir şekilde kullanıyorlardı.

Ve yazı icat ediliyor ...

Belki de insanoğlunun en büyük başarısı yazı yazma sanatını geliştirmesi olmuştur. İnsanlık tarihi resimli hikayeler, ideograf ve fonetik bilgisi aşamalarından sonra, Doğu Akdeniz'de Yahudi toplumlarıca başlatılan alfabetik yazıyı kullanmaya başlamıştır. Yazı sisteminin icadı, toplum tarafından kullanılan simgelere ortak anlamlar verip üzerinde uzlaşma sağlanması ihtiyacı ile gerçekleşmiştir. Çünkü, artık kayda geçirilmesi düşünülen pek çok şey resim ve çizimlerle ifade edilemeyecek kadar karmaşıklaşmıştı (Childe, 1982). Bu yüzden yazı, insanoğlunun, eğitsel mesajlarını sürekli ve kalıcı kılarak paylaşmayı sağlamak amacıyla attığı önemli bir adımdır.

İfade kullanımı, tartışma, resimle temsil, sembolleşirme

İnsanların tarih öncesi atalarının, diğer canlı türleri arasındaki iletişimden farklı olarak, kurdukları iletişime baktığımızda dört farklı yöntem geliştirmiş olduklarını görmekteyiz. Onlar ifadeler kullanılabilir (ifade edebilir), problemleri tartışabilir, gerçekleri (olayları) resimsel olarak temsil edebilir ve yine gerçekleri sembolleştirebilirlerdi. Diğer canlılarda da olduğu gibi, mesajları almak ya da iletmek içinse, diğer insanlarla doğrudan yaşantı paylaşımı yoluna gitmişlerdir. Birisine taş fırlatmak kızgınlığın ifadesi olurken, birisine yiyecek uzatmak dostluğun ifadesi olmuştur. İlkel zamanlardan bu güne iletişim her ne kadar karmaşıklaştıysa da, içinde her zaman beş ilkeyi barındırmıştır; ifade, konuşma, tartışma (söyleşi), resimle tasvir, sembolik tasvir ve deneysel katılım (Bending, 1970).

İletişim organize olan bütün eğitimlerin temeli olmuştur. İnsan dahil diğer üstün canlılar, yetişen ne-

sillere hayatta kalmak için gerekli becerileri kazandırır. Bu yüzden insanoğlu açısından eğitim, iletişimin tarihi kadar eski bir süreçtir. Öğretim işinin erken örnekleri, aile fertlerinin yürüttüğü amprik (yaşantıya, görgüye dayanan) faaliyetlerdir. Bu yöntemler daha sonra da devam ettirilmiş ve daha formel eğitim kalıplarıyla birleştirilmiştir.

Eğitimin tohumları Eski Yunanistan'da atılıyor

Eğitimin tohumlarının Eski Yunanistan'da atıldığına pek çok kimse tarafından inanılır. Eski Yunanistan'da Sokrat, Plato ve Aristo, diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanındaki görüşleri ile de etkili olmuşlardır (Fidan, 1983). İzleyen sayfalarda, bu düşüncülerin eğitim iletişimine olan katkıları ve görüşleri verilmektedir.

Eski Mısır'da eğitim...

İnsanoğlu ve diğer üstün canlıların yetişen nesillere hayatta kalabilmeleri için gerekli becerileri kazandırma çabası olduğunu daha önce de belirtmiştik. Bu beceri kazandırma süreci, yani eğitim, aile içinde başlamıştır. Örneğin Eski Mısır'da aritmetik oyunlarının, sadece çocukların kullanması için keşfedildiği söylenmektedir. Çocuklar evde hem bunlarla oynayarak eğleniyor, hem de farklı sayılarda maddeleri yine farklı sayıda başka maddelerle toplayıp, ayırarak yaptıkları faaliyetlerle öğreniyorlardı. Okuma-yazma üst tabaka insanları tarafından önemli beceriler olarak görülmekteydi. Mektup yazma Mısır hayatının önemli bir bölümünü teşkil etmekteydi. Karıkoca, aile-çocuk arasındaki mektuplar, kontratlar, vasiyetler vb.leri, eski Mısır'da okuma-yazmanın gelişmiş olduğunu göstermektedir. Okula sadece, amacı din adamı ya da memur olmak olan erkek çocukları giderdi. Öte yandan çocukların eğitiminde ailenin de önemli rolü bulunmaktaydı (Bending, 1970).

Bu zamanda kullanılan yöntem, düz bir kireç taşı üzerine, odun kömürü ve balmumu ile yapılan mürekkeple daha önceden başka bir taşın üzerine yazılmış mesajları kopya etmektir. Becerilerin edinilmesinde kullanılan yöntem ise, bu hazırlanan mater-

yalın yüksek sesle okunması, ezberlenmesi ve daha sonra aile fertlerine ya da öğretmene tekrarlanması idi. Çocuklar büyüdükçe bütün dökümanları papirus tabakaları üzerine kopya edip, aynı zamanda da yüksek sesle tekrarlıyorlardı. Bu yüzden Mısır çocuklarının kendi kitaplarını kendilerinin yaptığı, bunu da başka kitaplardan kopyalayarak ve aynı zamanda yüksek sesle tekrarlayarak yaptıkları söylenmektedir. Böylece, yavaş yavaş ileride Yunan, Roma İmparatorluğu, Orta Çağ ve modern çağlarda da sürececek olan eğitim iletişimi kavramının temelleri atılmış oluyordu.

Söz ustaları Sofistler...

Eğitimi bilim olarak gören ilk insanlar sofistler olmuştur. (Ornstein, 1989). Bu yönde kullandıkları araç ta konuşulan sözcüklerdi. Sokrat, kendi yüzyılında yaşayan pek çok kimse tarafından bir sofist olarak tanımlanmıştır. Sokrat, soru sorma yöntemi ile insanların bilgiyi kendi kendine bulacaklarına inanmaktaydı (Fidan, 1983). Ama o, kendisi, kavramların doğruluğundan çok tartışma sanatına dikkatini yönlendirenlerin düşüncelerine karşı çıkmaktaydı. Sokrat, sözlü iletişimin ve gerçek tümevarım yönteminin kaynağı olarak tanımlanır. Ona göre, küçük bir grup insan, soru sorma ve cevap verme yöntemi ve ilgili örneklerle yapılan göndermelerle, o grubun çoğunluğunun sahip olduğu kavramların gerçek önemini anlayabilirdi. Sokrat kendi öğretme sürecinin temelini, duyuyla edinilemeyecek bir

Sokrat ve yöntemi...

gerçeği arama süreci olduğuna inanmaktaydı. Sokrat'ın yöntemi soru-cevaptır. Bu yöntem, soru-cevap tekniği ile ezbere öğrenme yöntemi olarak eğitim tarihinde önemli bir yer tutmuştur. 20. yüzyıldaki programlı öğretim yönteminde, Sokrat'ın bu yönteminin izlerine rastlamak mümkündür.

Konuşulan sözcükler, göstererek anlatım (demonstration) ve kısıtlı yazılı kayıtlar bu zamana dek gelen erken eğitim sürecinin başlıca ortamlarıydı. Yunanlılar, Sokrat'ın "soru ve cevapları dikkatli bir şekilde yapılandırma" yöntemini oldukça benimse-

mişlerdir. (Bending 1970). İçinde belirli amaçlara yönelik bir dizi kısa ve organize öğretim ünitesini içeren bu yöntem, her bir öğrencinin kapasitesine ve yeterliliğine göre öğretimi gerçekleştirmeyi amaçlamaktaydı. Günümüzde artık Sokrat'ın "insanlar doğduklarında halihazırda belirli bir takım bilgileri mevcuttur" fikri o kadar popüler değildir, ancak Sokrat'ın çalışmalarının eğitim iletişimi ve teknolojisine büyük katkıları olmuştur.

Plato ve yöntemi...

Plato'nun eğitim düşüncesine olan katkısı, konuşulan sözcüğe kendine özgü olan inancı ve yazılı sözcüklere karşı güvensizliği şeklinde olmuştur. Ona göre yazılı sözcükler ezbere öğrenme ve tekrar yöntemi ile fikirleri dondurarak, bilgiyi akıldan daha üstün bir konuma sokmaktadır. Plato, yetişkin öğrenciler arasındaki fikir alışverişi ile grubun her bir elemanının, bilgilerin toplamından daha fazla bilgiyi ortaya çıkaracağına inanmaktaydı. Plato'nun öğrencisi olan Aristo, dil ve yaşantılar arasındaki ilişki organizasyonunun önemini kavrayan ilk kimselerdendir. Aristo için bilgi, her zaman bir nesne hakkında olmalıdır, dolayısıyla da eğitim ve öğretim de bir nesne hakkında olmalı ve bir içeriği bulunmalıdır

Aristo'nun yöntemi...

(Ornstein, 1989). Aristo, Plato'dan daha ampirik bir görüşü benimsemiş ve Hipokrat geleneğindeki çalışmaların önemi üzerinde durmuştur. Aristo için, maddeyi şekli ve nedeni belirlemedeki duyuşsal algının varlığı, Plato'nun evrensel ve gerekli olan gerçeklere ulaşmada örgördüğü yöntemlere eşit bir öneme sahiptir. Ortak kullanılan terimlere somut anlamlar yükleme Aristo öğretiminin sonuçlarından. Aristo öğretiminin doğrudan etkisi, terminolojinin daraltılması ve öğrencilerin ortak referans çerçevesinin belirlenmesidir. Aristo yönteminin uzun dönem sonuçları, Avrupa'da Orta Çağ boyunca Aristo yöntemini izleyen azınlık grupları tarafından ampirik çalışmanın ilkeleri olarak canlı tutulmuştur. Çoğunluğu temsil eden gruplar için ise öğrenme süreci kitaplardan ve diktelerden kopya etmeyi ve kelime-

leri hafızaya işlemeyi içermekteydi. Bu yöntemin pratik uygulamayla ve anlamayla bir ilgisi yoktu, ancak bu kalıp 20. yüzyıla kadar geldi. Aristo, "not alma" yöntemini kullanıyordu. Bu yöntemin öğrenme sürecinin önemli bir bölümünü oluşturduğuna inanan Aristo, Sokrat gibi öğrenmeyi, belirli amaçlara ve yapılandırılmış öğrenme ortamına dayalı aktif ve bireysel bir süreç olarak görmekteydi (Bending, 1970). Plato ve Aristo'nun zihin, duygu ve beden birliktedir fikri, bugünkü modern eğitimin temel ilkelerinden birini oluşturmaktadır (Fidan, 1993).

Farabi ve İbni Sina'nın görüşleri...

Eğitimin bilim olarak gelişmesinde Sokrat, Plato ve Aristo gibi, Farabi ve İbni Sina'nın da fikirleri önemlidir (Fidan, 1993). Farabi eğitimi sözlü yapılan öğretimden farklı davranış kazandırma işi olarak görmüş ve eğitimde ahlaki davranışların kazandırılmasının önemini vurgulamıştır. Öte yandan İbni Sina, tıp alanı yanında, eğitime ilişkin görüşleri ile de dikkat çekmiştir. Bu görüşler arasında; her çocuğun eğitim alması, meslek eğitiminin önemi, akran grup eğitimi, bireysel farklılıklar, araç-gereç kullanımı örnek olarak verilebilir.

Yeni bir buluş: Matbaa...

Pek çok insan, matbaanın bulunuşunu eğitim alanındaki en büyük ilerleme olarak tanımlar. Matbaa, eğitimin potansiyelini arttırmış ve önemi bütün okuyucular tarafından kabul edilmiştir. Öte yandan, basılı sözcükler, büyük kitleleri yeni açılan grammer okullarına gitmeye teşvik etmenin ötesinde, eğitim sürecinde doğrudan bir etki meydana getirememiştir. Fakat matbaa, başlarda tam anlamıyla farkedilmemiş de olsa, etkisini izleyen yüzyıllarda "basılı resimler" in kullanımıyla göstermiştir (Bending, 1970).

Resimlerle öğretim ve Comenius...

Daha çok Comenius olarak bilinen Johann Amos Komensky, resimlerin öğretmenler tarafından sürekli olarak kullanılmasını ve çocuğa gerek gerçekte, gerekse resimsel olarak gösterilmeyen hiç bir şeyden bahsedilmemesi gerektiğini ilk savunanlardan biridir. Comenius sadece resimli okul kitapları hazır-

lamakla kalmamış, bu tür resimlerin evlerde de kullanılması önermişti. Comenius'un felfesesi günümüz bilgileri ışığında çeşitli yönlerden eleştirilebilir, fakat resimli kitapların çocuklar üzerindeki etki üstünlüğüne ilişkin görüşleri, modern eğitimde görsel iletilerin kullanılması çabalarına bir bakıma önderlik etmiştir.

Projektör icad ediliyor...

Comenius resimli kitapların etkileri üzerinde çalışmalar yaparken, bu sırada Roma'da Jesuit Üniversitesi'nde bir matematik hocası yeni bulduğu bir oyuncakla denemeler yapmaktaydı. Athanasius Kircher'in bulduğu bu yeni oyuncak projektördü. Ne yazık ki üniversitedeki yönetim onun bu buluşu üzerinde fazla durmadı ve ona matematik üzerinde yoğunlaşması gerektiğini söyledi. Böylece bu alet, eğitimde yerini daha sonra almak üzere tarihin karanlıklarında bırakıldı.

Öğretme mesleği her zaman yeni gelişmelere karşı muhafazakar olmuştur. Zira bu meslek gerek sosyal, gerekse de mesleki açıdan bir dengeyi gerektirmektedir. Okul dışında bulunup geliştirilen bir takım buluşlar öğretmene sunulduğunda, o bu kişileri "peki bunu icat edenler hiç sabahın dokuzunda okula gelip te öğrencilerin önünde denemiş mi bu yeni yöntemi" sorusuyla karşılar haklı olarak.

Eğitim sürecinin sadık hizmetkarı: Kitaplar...

Kitaplar ve konuşma ortamları çok uzun bir süreden beri eğitime hizmet etmişlerdir. Resimli kitaplar, 18. ve 19. yüzyılın okul idarecileri tarafından zihinleri başka yerlere yoğunlaştırdıkları eleştirilerine maruz kalmıştır (Bending, 1970). Bunun yanında, 20. yüzyılın ilk yarısında köy okullarının pek çoğunda resimlere bakmak hoş görülmemiş ve çocuklara resimlerle oyalanıp zamanı boşa geçirmek yerine okuma üzerine yoğunlaşmaları gerektiği söylenmiştir. Okulların dışında, resimli kitaplar geniş halk kitleleri tarafından kullanılmıştır. 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde milyonlarca baskı elden ele dolaşıyordu. Kitapların pek çoğu ahlaki temaları işlemiş ve kullanımları kiliseler tarafından desteklenmiştir. Bu ara-

da, 17. yüzyılın ortalarında Kircher'in geliştirdiği ve rağbet edilmeyip rafa kaldırılan oyuncak, yani projektör, yine kiliseler tarafından bu yüzyılda kurtarıldı ve eğitim sürecinde yerini aldı. Dini konuları işleyen resimli pek çok slayt kullanılmıştır. Pek çok din adamı, görüş ve inançlarını, projektör yardımıyla görsel olarak destekleme yoluna gitmişlerdir. Bu dini içerikli slaytları daha sonra değişik konulu slaytlar izlemiştir. Yabancı ülkeleri anlatan coğrafi konulu slaytlar, hayvanları, bitkileri anlatanlar insanlar tarafından sıkça kullanılmaktaydı. Fotoğrafın gelişimi, bu tür slaytların gelişimine büyük katkıda bulunmuştur ve bu gün bile görsel materyallerin kullanımında bunlar ön sıraları almaktadırlar.

Çıraklık yöntemi

Bütün bu gelişmelerin ışığında, çıraklık sistemi ile bireylere öğretim sağlama yöntemi de eğitimin tarihinde yerini aldı. Tıp, sanat, işletme, hukuk vb. alanlarda enformasyonun doğrudan naklini sağlayabilmek üzere çıraklık yönteminin kullanılması çok uzun zaman önceleri başlamıştı. Pek çok meslekler

Grup öğretimi

ve işletme grupları, destekleri ve "ticaretlerinin" devamı için çıraklık yöntemine güvenmişlerdir. Bu yöntem daha sonra grup öğretimi sürecini ortaya çıkarmıştı (Knirk, 1986). Ekonomik baskılar ve aynı anda sayıca kalabalık insanları eğitime ihtiyacı bu yöntemlerin ortaya çıkışını sağlamıştır. Donanım teknoloji-

Eğitim kurumsal hale geliyor.

sinin erken türleri (karatahtalar, kitaplar vs.) de grup öğretiminin uygulanmasını olanaklı kılmıştır. Böylece, yüzyıllar boyunca, bireysel öğretimden, oldukça kurumsallaşmış grup öğretimi sağlayan sisteme yavaş yavaş geçilmiştir.

Eğitimin bireyler arasında meydana gelen bir iletişim süreci dahilinde geliştiği daha önce de söylenmiştir. Dolayısıyla bu bir alış-veriş sürecidir. Öte yandan, insanlar arasında alış-veriş olan her şeyin de belirli kurallara göre yapılması kaçınılmazdır. İşte belirli bir takım kuralların düzenlenmesi zorunluluğu kurumsallaşmayı ortaya çıkarmıştır. Kurumsallaşma süreci içinde, eğitimdeki zaman, mekan ve ilke un-

**Zaman,
mekan ve
ilke
sınırları.**

surlarının insanların önüne çıkardığı sınırların, doğru bir iletişimle ortadan kaldırılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Çünkü ancak o zaman insanların çözüm olarak ürettikleri zaman, mekan ve ilke unsurları çerçevesindeki sınırlar daha işlevsel hale getirilebilir.

John Dewey "beslenme ve üreme fiziksel yaşam için ne ifade ediyorsa, eğitim de sosyal yaşam için onu ifade etmektedir" demiştir (Tanner, 1980). Eğitim, bir kültürün, bir jenerasyondan diğerine geçmesini sağlamakla kalmayıp, o kültürün şekillenmesini de sağlar. Daha önce de söylendiği gibi, ilkel toplumlar eğitim faaliyetlerini okulsuz ve formel programlar olmadan gerçekleştirebilmiştir. Çünkü, yetişen jenerasyonun hayatını devam ettirebilmesi için yetişkin jenerasyondan alması gereken kültür (eğitim) ve aralarındaki bilgi boşluğu sorunu, doğrudan yaşantı ve yüzyüze etkileşimle giderilebiliyordu. Fakat, modern, okur-yazar ve endüstriyel toplumlar geliştikçe, ilkel zamanlarda paylaşılan bilginin oranı ve içeriği giderek karmaşıklaşmaya başladı. Bunun sonucunda toplumlar, eğitimi kurumsallaştırma ve okul denilen yapılarda daha sistematize olmuş ve standartlaştırılmış bilgileri yeni gelen jenerasyonlara aktarma yolları aradılar. Bunun sonucunda okullarda oluşturulan "program (curriculum)" lar, yetişmekte olan jenerasyonlara daha iyi bir toplum olabilmeleri için gerekli ruh ve gücü vermek üzere işe koşuldu.

Başka bir deyişle, uygar toplumlar, sosyal yaşamını sürdürebilmek ve gelişmelere ayak uydurabilmek için, çeşitli kurumlar geliştirmişlerdir. Bu kurumlar arasında, eğitimin kurumsallaşması için de, "okullar" kurulmuştur (Varış, 1994).

Karmaşıklaşan içerik ve program ihtiyacı.

Şüphesiz, bazı önemli eğitim faaliyetleri okul ya da üniversitelerin dışında bir takım kurumlar tarafından sağlanmaktadır. Bunlara; halk kütüphaneleri, müzeler, kitle iletişimi, askeriye, kamu ve özel kuruluşlar, işletmeler ve endüstri kurumları örnek olarak verilebilir. Ama modern toplumlarda okullar ve üniversiteler, test edilmesi başka yollarla mümkün

Formel eğitimin sorumlu müdürü: Okullar...

olamayan fikirlerin test edilmesini mümkün kılan laboratuvarlar olarak algılanmaktadır. Bu da, bilginin sürekli olarak ve sistematik olarak yeniden yapılandırılmasını gerektirmektedir. İşte okul ve onun içinde de "program" bu amaçla vardır. Okullar, diğer kurumların aksine, sistematik süreçle ilgilidirler. Okul, yetişen jenerasyonun formel eğitimi için diğer herhangi bir kurumdan daha fazla sorumludur. Bu yüzden okullar toplumun geleceğinin şekillendirilmesindeki baş sorumludur denilebilir.

Sinema ortaya çıkıyor.

1900'lü yılların başında sinemanın ortaya çıkışıyla yeni bir boyut oluşmuştur (Bending, 1970). Thomas Edison'un bu olgunun eğlendirici yönüyle az ilgilenmesine rağmen, bir gün bütün okullardaki öğretmenlerin yerini alacağına inanmış olduğu söylenir. Başlarda bu mekanik yardımlar eğitim süreci içinde fazla kullanılmamasına rağmen, ikinci dünya savaşından bu yana kullanımları giderek arttı. Bunun so-

Görsel medya desteği

nucunda "görsel yardım", "görsel medya" terimleri giderek yaygınlaştı ve saygın hale geldi. Bu durumda araç üreticilerinin dikkatini bu alanda yoğunlaştırmalarını sağladı. Eğitim otoriteleri okullarda bu alanlarda uğraşacak bölümler oluşturdular.

Sonuç

Teknoloji bombardımanı ve eğitim

Tüm bu mekanik yardım araçları bombardımanı karşısında eğitim alanı hazırlıksız yakalandı ve pek çok araç bilinçsiz olarak ve deneme-yanılma yöntemiyle kullanıldı. Teknolojideki bu yoğun gelişmelere karşı "tebeşir ve söylev" yöntemleri, en az taşımacılıkta atlı araba yöntemi kadar eski bir yöntem kalmıştır. Öğretim mesleği eğer ilk insanların duvara yaptığı karalamalardan daha ileride birtakım şeyleri kazandıramaz hale gelirse, dışarıdaki bu kitle iletişimi dünyası, öğrenciler üzerinde öğretmenden daha fazla etkili olmaya başlayacaktır. Endüstriyel bir toplumda sadece teknik bilgilere sahip insanlara yönelik değil, geri kalan insanlar için de daha yüksek bir eğitim standardı talebi mevcuttur.

Okullar içinde buldukları toplumu yansıtmalıdır. İçinde yaşadığımız dünyada da, teknolojinin enerjik yapısı ve gelişimi yaşamlarımızı biçimlendirmektedir. İnsanlığın günümüzde birkaç yılda maruz kaldığı gelişmelerin hızı ve kapasitesi, ilk insanlardan başlayarak bu güne gelen insanlığın toplam bilgisinin oluşma hızını kat kat geride bırakır duruma gelmiştir. Eğitimci olarak yapılması gereken şey, öğrencinin önüne, onun kendisinin, bir eğitilmiş insanda olması gereken özellikleri edinmesine yardım edecek olan yolları, araçları koymaktır. İlk bakışta, başka bir insanda böyle bir özellik yaratmayı düşünmek haddi aşmak gibi gelmektedir. Çünkü eğitimci olarak, sadece, ona evrenin mümkün olduğunca geniş ve gerçek bir resmi sunulmalıdır. Bu yüzden bir öğretmenin işi geniş çapta iletişim yöntemleri ile ilgilidir. Öğrencinin görevi ise, kendi gelişmesi için, bunu kapasitesi elverdiğince kullanmasıdır.

Eğitim iletişimi disiplini, tüm bu seçenekleri eğitim-öğretim süreçlerine getirebilme çabasıdır. İletişimin organize olmuş tüm eğitim faaliyetlerinin temeli olduğu daha önce de söylenmişti. O halde, iyi ve planlı bir eğitim sürecinin yolu, iyi bir iletişimden geçecektir. Daha ilk insanlardan beri, bu hep böyle olmuştur. İnsan hayatında eğitim sürecinden bahsetmemek düşünülemez. Bunu gerçekleştirebilmek için de, insanoğlu iletişim olgusuna sarılmıştır. İnsanlar, ilk zamanlardan günümüze değin iyi bir eğitim iletişimi için daima mesaj, ortam ve yöntem unsurlarını idare ederek, hep en etkili, en verimli ve en çekici eğitim iletişimini gerçekleştirmeye çalışmışlardır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- BARKAN, Murat; Eğitim İltişimi: Geçmişteki ve Bugünkü İşlevleri İle Gelecekteki İşlev Olasılıkları. **Kurgu Dergisi**, Sayı: 11. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir: 1992.
- BENDING, C. V.; **Communication and The Schools**. Pergamon Press Ltd. 1970.
- CHILDE, Gordon; **Tarihte Neler Oldu. Çeviri: Mete Tunçay ve Alaeddin Şenel**. Alan Yayıncılık, 1982.
- FİDAN, N., ERDEN, M.; **Eğitime Giriş**. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara: 1993.
- KNIRK, F. G., GUSTAFSON, K. L.; **Instructional Technology : A Systematic Approach To Education**. Holt, Rinehart and Winston Inc. 1986.
- ORNSTEIN, A. C., LEVING, D.U.; **Foundations of Education**. 4th edition. Houghton Mifflin Co. Boston: 1989.
- TANNER, D., TANNER, L. N.; **Curriculum Development. Theory into Practice**. 2nd edition. Macmillan Publishing Co., Inc. New York: 1980.
- VARIŞ, F., GÜRKAN, T. ve diğerleri. **Eğitim Bilimine Giriş**. Atlas Kitabevi, Konya: 1994.